

Велич і трагедія Карпатської України

*(80 років (1939) проголошення повної державної самостійності
Карпатської України на чолі з Президентом Августином Волошиним)*

Автономна Підкарпатська Русь, а згодом самостійна Карпатська Україна, існувала впродовж надзвичайно короткого відрізка часу – з жовтня 1938 р. до другої половини березня 1939 р. Незважаючи на це, в краї відбувався такий бурхливий розвиток суспільно-значимих політичних подій, що до Карпатської України була прикута увага всієї світової громадськості.

До Карпатської України закарпатці йшли складним шляхом. Наслідки Першої світової війни надали нового дихання національно-визвольному руху українців. Вони проявилися в спробах встановлення нових політичних відносин. А реалії Гуцульської Республіки, Хустського конгресу черговий раз підтверджують прагнення закарпатців до державно-політичного життя.

Після Першої світової з падінням старих імперій територія Закарпаття увійшла до складу Чехословаччини (1919), тоді ж і розпочався новий етап політичної зрілості закарпатців.

15 березня 1939 р. українське населення Закарпаття вперше за багато років спромоглося на творення власної національної державності.

Вже від перших днів існування на автономну Карпатську Україну зазіхала Угорщина, яка домогалася відокремлення чехословацької території, заселеної угорцями. 2 листопада 1938 року арбітражна комісія у Відні передала Угорщині південно-західну частину Закарпаття. На цій території площею 1700 кв. км містилися найродючіші землі, основні залізничні вузли та найбільші міста Ужгород, Мукачеве, Берегове. Новою столицею краю стало місто Хуст. Зустрічаючи вороже ставлення з боку сусідніх країн – Угорщини, Польщі, Румунії, уряд Карпатської України змушений був шукати союзників у Німеччині, яка могла би стримувати агресивні апетити Будапешту.

Та Гітлер не захотів сваритися з союзниками. Тому на наступний день, 16 березня, угорські війська захопили Хуст – столицю новоутвореної держави.

Гітлер вирішив зробити подарунок Угорщині, яку він вирішив використати як союзника у майбутній війні проти Польщі та на Балканах. І тому мадярам дозволили зайняти Карпатську Україну.

Безборонна молода держава стала жертвою агресії. Чеське військо, яке ще перебувало на Закарпатті, не мало бажання воювати з мадярами. 14 березня у Хусті дійшло до сутичок між січовиками та чеськими військовиками, які не хотіли передавати зброю «Карпатській Січі».

Це було несподіванкою для багатьох тодішніх політиків. Тоді цій державі вдалося протриматися зовсім недовго. Але без неї не було би возз'єднання нашого

краю з Україною у вікопомному 1945 р., не було би 92% голосів, які дали закарпатці на Всеукраїнському референдумі 1991 р. за незалежність. Карпатська Україна – подія всеукраїнського масштабу, тому наша історична пам'ять постійно повертається до неї. Щороку ми схиляємося перед величчю Карпатської України, її творців, і аналізуємо тогочасні помилки, аби не повторювати їх надалі.

Карпатська Україна, проіснувавши лише один день, зникла з карти світу.

Як відомо, після Першої світової війни територія Закарпаття увійшла до складу Чехословаччини. У жовтні 1938 року було проголошено автономію Карпатської України зі столицею в Ужгороді, де постав свій уряд. Для захисту краю в Хусті була створена Організація народної оборони «Карпатська Січ». В ніч на 14 березня 1939-го року на Карпатську Україну напала Угорщина.

Як колись під Крутами, жменька хустських гімназистів, севлюських семінаристів, галицьких оунівців і карпатських січовиків прийняли нерівний бій на Красному полі під Хустом, щоби хоч на кілька годин зупинити угорський наступ і дати змогу розпочати роботу Сойму Карпатської України. Бої точились під Перечином, Горондою, Іршавою, Севлюшем, Хустом, Буштином. Це були фактично перші битви Другої світової війни.

15 березня 1939 року розпочалося перше засідання Сойму Карпатської України

Сойм ухвалив терміново Закон №1, який проголошував:

"1. Карпатська Україна є незалежна держава.

2. Назва держави є: Карпатська Україна.

3. Карпатська Україна є республіка з президентом, вибраним соймом Карпатської України, на чолі.

4. Державна мова Карпатської України є українська мова.

5. Барва державного прапору Карпатської України є синя і жовта, причому барва синя є горішня, а жовта є долишня.

6. Державним гербом Карпатської України є дотеперішній красний герб: медвідь у лівім червонім полі й чотири сині та жовті смуги в правому півполі, і тризуб св. Володимира Великого з хрестом на середньому зубі. Переведення цього місця закону полишається окремому законодавцю.

7. Державний гімн Карпатської України є: "Ще не вмерла Україна..."

8. Цей закон обов'язує зараз од його прийняття".

Отже, Соймом проголошено незалежність та прийнято Конституцію. Державною мовою ставала українська.

Таємним голосуванням Сойм Карпатської України обрав першим Президентом держави Августина Волошина.

Рішення Сойму в черговий раз змінили державно-правовий статус Карпатської України. З цього часу, хоча в деякій мірі символічно, Карпатська Україна перестала бути складовою

частиною федеративної Чехословаччини і стала незалежною державою. Проголошення повної незалежності Карпатської України було важливим державно-політичним актом, хоч не мало міжнародного визнання, бо на це не було часу. Воно було найвищим проявом волі населення, згідно з правом на самовизначення, яке належить українському народові так, як і панівним державотворчим народам.

В ніч на 15 березня 1939 року у місті Хуст була проголошена незалежність Карпатської України. Тієї ж доби союзниця гітлерівської Німеччини Угорщина розпочала загальний наступ. Незважаючи на героїчний збройний опір нечисельних загонів Карпатської січі, ворога зупинити не вдалося і Карпатська Україна була окупована

Добровольці Карпатської Січі на день затримали агресора, проте під вечір столицю Карпатської України захопили угорці. Наступного дня – Рахів, 18 березня – останній пункт оборони січовиків Воловець. Окремі підрозділи продовжували боротьбу протягом двох тижнів. Президент Волошин та уряд змушені були виїхати за кордон.. На Закарпаття з Галичини переходило багато членів ОУН. Але для створення міцної держави та її надійної оборони не вистачало ні часу, ні засобів, ні кадрів. Щоправда, новостворені сили оборони чинили запеклий опір. Карпатська січ, яка налічувала чотири тисячі вояків, мужньо партизанила проти угорців майже місяць. Коли вояки опинилися у безвихідному становищі, їм довелося тікати в Румунію.

16 березня того ж року урядовці на чолі з Волошином емігрували через Румунію до Югославії. Подякувавши українцям за підтримку національно-визвольних змагань, Августин Волошин виголосив звернення, в якому були такі слова: "Високо тримаймо національний прапор, а воскресне Україна!"

Справа борців за Карпатську Україну не пропала марно. У 1945 року Чехословаччина змушена була відмовитись від Закарпаття, яке об'єдналось хоч із радянською, але Україною.

Список літератури

Вегеш М. Карпатська Україна [Текст]: документи і факти. Монографія / М.Вегеш .– Ужгород: Карпати, 2004. – 432 с.

Возз'єднання держави. Приєднання Закарпаття До України : [29 червня 1945 р. підписано Чехословацько-радянську угоду про Карпатську Україну, за якою Закарпаття приєднано до Української РСР] // Шкільна бібліотека. – 2017. – №5. – С.97-98.

Гаврилюк О. Без Карпатської України не було б українського Закарпаття / Ольга Гаврилюк // Вільний голос. – 2009. – 20 берез.

Гаврилюк О. Слава і біль Карпатської України / Ольга Гаврилюк // Вільний голос. – 2009. – 20 лют.

Дем'янюк П. За незалежну Карпатську Україну: [з нагоди 70-річчя проголошення незалежності]/ Петро Дем'янюк // Коломийський вісник. – 2009. – 8 трав.

Підготувала Руслана Ониськів
провідний бібліограф